

Sognedegnen i Sengeløse Jonas Hielm.

Af V. Møller.

1730 blev Nordmanden *Jonas Pedersen Hielm*, Student fra Stavanger Skole 1718, kaldet til Sognedegn i Sengeløse Sogn. Degnehuset laa i Vridsløsemagle, hvortil han i sit Tiltrædelsesaar hjemførte sin Brud Anna Kirstine Assens, en Datter af Formanden i Embedet.

Desværre viste det sig snart, at han saa lidt for dybt i Kruset, hvilket ofte førte til, at han gav Forargelse baade i og uden for sit Hjem.

Den 13. Marts 1736 var der Provsteret i Vallensbæk Præstegaard. Sognepræsten Falch Leth i Sengeløse havde indstævnet sin Degn ved to andre Degne, hæderlige og vellærde Mænd, Christian Nerger i Brøndbyerne og Peter Bennike i Vallensbæk. Klagen lød paa, at Jonas Hielm ved „sit ukristelige, uskikkelige og forargelige Levned, foraarsaget af idelig Drukkenskab, var uskikket til sit Embede”.

21. Søndag efter Trin., da han havde været til Guds Bord, kom han ganske drukken ind i Erik Walins Hus og havde da talt mange haanlige, usømmelige og uforsonlige Ord. Søndag d. 29. Januar havde han hjemme i sit Hus — ogsaa paa en Søndag og i sin Rus — ladet falde mange skændige og ærerørige Ord med mange Eder og Banden til Sognepræstens Beskæmmelse og Æresforklejnelse samt havde truet med at ville angribe og overfalde ham i hans Embedsforretninger; desuden har han ukristelig tyrannisk begejnet sin Hustru. D. 2. Marts havde han i Erik Walins Hus skældt og smældet sin Præst for en Skælm, Tyv og Blodhund m. v.

Der var indstævnet op mod en Snes Vidner, og det var ganske artige Ting, der kom frem, egentlig ganske fældende for Degnen — om de var sande —, og det var de desværre

nok. Retten bestod af Provst Niels Louman i Vallensbæk og Præsterne Jens Colding fra Brøndbyerne og Jens Paludan fra Thorslunde-Ishøj.

Falch Leth lod Prokurator Christen Tausen fra Roskilde møde for sig. Han begærede, at Vidnerne skulde forhøres — efter at der var givet dem en alvorlig Formaning om at holde sig til Sandheden. De blev derefter „separerede“ og fremstillet.

Som Nr. 1 fremstod Jørgen Andersen paa sin Herre, Kammerherre von Holsteins (til Cathrineberg) Vegne og oplæste følgende Klage:

„— — Jeg kan vidne med Sandhed, at Jonas Hielm, fra den Tid han har været Degn indtil nu, har ført saa ugudeligt, saa ukristeligt, ja, saa forargeligt Liv og Levned, som man næppe i disse Tider har hørt om en, som sidder i det Embede. Thi foruden at han har levet i ideligt Fylder og Drukkenskab, har han og paa en tyrannisk Maade trakteret sin Ægtehalvd, saa at hun er bleven nødt til, dersom hun vilde have Ro og Fred i Huset, to Gange at komme til mig; en Gang alene, en Gang med hendes Moder, og klaget for mig over hans idelige Drukkenskab og ugudelige Medfart mod hende, hvad hun da og den ene Gang har vist mig, hvor brun og blaa han har slaaet hende, og sagt, at hun ikke var sit Liv sikker for ham. Derfor har jeg engang taget ham for mig i mit Hus og formanet ham til Skikkelighed, Ædruelighed og en kristelig Omgang med sin Hustru; da dette intet har hjulpet, har jeg talt ham offentlig til i Kirken efter Gudstjenesten i Præstens og Sognefolkets Nærværelse og straffet ham for hans Drukkenskab og onde Medfart mod hans Hustru — med den Advarsel, at saafremt der kom herefter nogen Klage over ham igen, kunde jeg ingenlunde se igennem Fingre med ham; denne Gang vilde jeg anse det for hans Kones og Børns Skyld. Omendskønt jeg nu tænkte, at denne min Formaning havde effecteret noget for ham, at han, om ikke af Kærlighed til Gud (thi det synes desværre, at han moxen har forladt Gud), dog af Kærlighed til Kone og Børn og timelig Velfærd, havde afstaaet fra sit ugudelige Levned: Saa er han dog ikke desmindre bleven fremturende i sin Drukkenskab, ugudelige Medfart mod sin Hustru og saare forargelige Levned i Menigheden.

Derfor kan og vil jeg ikke mere have Medynk med ham, men holder meget mere derfor, at Jonas Hielm har brudt sin Ed og derfor ikke er værdig til at være Degn, thi han kan ikke opbygge noget ved Ungdommens Læsning og Katekisation (som er en af de fornemste Poster i hans Embedsforretning) for sin i Menigheden givne Forargelse, ja skulde der handles med ham efter Loven, maatte ham endnu værre vederfares.

At dette forbemeldte sig saaledes forholder, testerer jeg, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord!

Cathrineberg, d. 13. Marts 1736.

C. Holstein.

Til dette svarede Jonas Hielm, at han ikke haabede, han skulde blive overbevist om, „at han i sit Embedes Forretninger havde levet ugudeligt, ukristeligt eller forargeligt“, men tilstod, at han uden for sit Embedes Forretning af menneskelige Skrøbelighed vel kunde have forset sig.

Nr. 2 var Degnens Svigermoder, Lisbeth Anders Jørgsensens (Assens), forr. Degns Efterleverske, der fortalte, hvad hun havde hørt af Jonas Hielms Mund. Han havde — i sit eget Hus — skældt sin Sognepræst (der dog ikke var nærværende) ud for en Tyv, en Skælm og en sort Hund. Mere end een Gang havde han slaaet sin Hustru brun og blaa, saa at hun ved Nattetide ofte har maattet retirere sig ud af Huset for at frelse sig fra sin Mands haarde Medfart — og dette var altid sket i Hielms Drukkenskab.

Nr. 3 var Skomageren Erik Walin, der berettede, at Degnen en Søndag, hvor han havde været til Guds Bord, var kommen drukken ind til ham og havde skældt Præsten og andre skikkelige Folk ud med mange ærerørige Ord. Bl. a. havde han sagt, at Falch Leths Kæreste var en gammel Hex. For 5—6 Uger siden, en Søndag, havde han hørt Degnen i sit eget Hus skælde Præsten for en Skælm og en Tyv, der havde taget 29 Daler fra hans Formænd og 9 Daler fra ham selv, som var hans Ostepenge, — og truet Præsten, at han vilde trække ham fra Alteret eller Prædikestolen eller støde ham ud af Kirkedøren. D. 2. Marts var han kommen halvdrunken ind i Walins Hus og havde skældt Præsten ud for en Skælm, en Tyv, en sort Hund og en gammel Horehund. Hielm spurgte nu Vidnet,

om han havde set ham i Gerningen angribe sin Sognepræst. Nej, lød Svaret, naar Hielm ikke var drukken, kunde han ikke sige ham noget uskikkeligt paa.

Nr. 4, Møllersvend Peder Olsen i Rorup Mølle, var hin Søndag kommet ind hos Skomageren og havde hørt følgende uhøviske Ord af Degnen: at han sk . . i Menigheden. Svenden havde da spurgt, om han ogsaa sk . . i ham, da han ogsaa hørte til Sengeløse Menighed. Hertil havde Hielm dog svaret Nej.

Nr. 5 var Hans Ingvardsen, Husmand i Sengeløse, der havde hørt Degnen kalde Præsten for en Brødtiv — det var sket i Hielms Svigermoders Hus om Aftenen, da han var drukken. Næste Morgen var Husmanden kommet ind til Hielm, da han laa paa Sengen, og Hielm havde sagt: I Aftes var jeg drukken, men nu er jeg ædru, dog vedstaar jeg de Ord, jeg talte i Aftes, at Præsten er en Brødtiv. Husmanden vidnede, at Jonas Hielms Hustru engang om Nattetide er med to smaa Børn kommet ind i hans Hus og beklaget sig over, at hendes Mand havde jaget hende ud af Huset, og hun var forblevet der til over Midnat; de fulgte hende hjem igen til hendes Hus, men han hørte eller saa da ikke noget uskikkeligt i Huset. Dog har han engang set, at Jonas Hielm har slaaet Brændevin i sin Hustrus Øjne, da han var beskænket.

Nr. 6, en anden Sengeløse-Husmand, Anders Larsen, havde set Degnen i Drukkenskab sidde og spille Kort i Walins Hus og hørt ham sige, at Præsten var en gammel sort Horehund. Han vidste ogsaa, at Degnens Hustru ofte var kommet til Præsten og klaget for ham, at hendes Mand havde slaaet hende.

Nr. 7, Lars Frederiksen, havde ogsaa hørt i Walins Hus (Krostue!), at Degnen sagde, Præsten stjal hans Testamente fra ham som en sort Tiv og Skælm.

Her greb Prokuratoren ind og oplyste, at Jonas Hielm havde tilbudt Lars Frederiksen et Par Skindbukser, for at han ikke skulde vidne i denne Sag.

Nr. 8, Gaardmand Jens Nielsen i Sengeløse, havde ofte set, at Hielm drak Præstens Skaal i Brændevin — og bandede ham. Han havde ogsaa hørt Degnen sige, at Præsten stjal Brødet fra ham, hans Hustru og Børn ved det, at han tog Testamentet fra ham. I Degnens Hus havde han hørt ham smelde og klammerere med sin Hustru, ja, endog af Vrede løbet til

hende og stødt hende, saa at Vidnet maatte gaa imellem og skille dem ad.

Mod en af Præstens Tjenestekarle, der ogsaa var Vidne, gjorde Degnen den Indsigelse, at han var hans Avinds-Mand, da de var i Proces ved Ballerup Birketing. Det nyttede imidlertid intet, og Karlen meddelte, at han havde hørt Degnen fortælle om „Tyveriet” af de 29 Daler fra hans Formand og de 9 Daler fra ham selv. — Efter at endnu en Del Vidner havde givet Forklaring, der bekræftede det allerede oplyste, men ellers ikke fremførte noget nyt, fastslog Prokuratoren, at det var bevist, at Degnen havde forset sig i alle de Klagepunkter, der var rettet mod ham.

Jonas Hielm svarede, at hvad han havde forset sig mod Præsten og sin Hustru, var sket i Drukkenskab; han bad derfor, at Retten vilde handle paa den bedste Maade, ske kunde, og lovede, at han herefter skulde bedre sit Liv og Levned og ikke findes oftere i slige grove Forseelser.

— Saa gik Sagen til Doms. Provsten, Niels Louman, var imidlertid død d. 24. Marts, og en ny Mand tiltraadt: Dorscheus. D. 30. April faldt Afgørelsen, og det maa siges, at man tog blidt paa det. Den lød paa, at da Degnen ofte er befunden i Drukkenskab, ja, endog paa den Dag han har brugt Nadverens Sakramente, bør han staa *aabenbar Skrifte*. Dernæst bør han give Præsten en sømmelig, tilstrækkelig og offentlig Erklæring og Afbigt for Retten inden 14 Dage — for de ubekvems og ublu Ord, han har brugt imod ham; dertil 10 Rd. i Omkostninger og 10 Rd. til fattige Præsteenker. De haarde og nærgaaende Beskyldninger og expressiones bør ikke komme Falch Leth til Skade paa hans Embede eller bekendte gode Navn og Rygte, men være som utalte, døde og magtesløse.

— Saa gik atter nogen Tid. Gang paa Gang var Degnen i Strid og Proces med Sognefolkene. 1744, d. 21. Okt., indførte han følgende Erklæring i Smørum Herreds gejstlige Justitsprotokol:

„Jeg underskrevne Jonas Hielm, Degn til Sengeløse Menighed, tilstaar, at ihvorvel jeg tvende Gange tilforn skriftlig har reverteret mig, at ifald jeg oftere skulde blive befundet i Drukkenskab, jeg da skulde have mit Degnekald forbrudt, jeg dog

desværre ved at være mig ved Københafns Rytterdistrikts Birketing sidst afvigte 8. og 29. Juni erhvervet Tingsvidne er bleven overbevist, at jeg sidstleden Vinter nogle Gange er fundet beskænket og drukken, saa jeg ifølge mine reverter havde fortjent at afsættes. Men som min foresatte Øvrighed har baade i Henseende til mine nu hellig gjorte Løfter om herefter at føre et kristeligt og mit Degne- og Skoleholderembede anstændigt Levned, saa og af Medynk over min stakkels Kone og mange smaa og umyndige Børn ladet sig bevæge til at overbære endog denne Gang med mig og ej efter Fortjeneste at lade mig aktionere, saa reverterer og forpligter jeg mig herved til, at ifald jeg nogensinde herefter skulde blive funden i Drukken-skab eller anden forargelig Synd (hvilket Gud i Naade forbyde), jeg da vil være aldeles dømt fra mit Embede og ej understaa mig at begære, at man videre skulde have Medlidenhed med mig, eftersom jeg i slige Tilfælde har da gjort mig den ganske uværdig. Saa betaler jeg straks alle paa ovenmeldte Tingsvidne gjorte Omkostninger med 2 Rd. 3 Mark 2 Sk., saa og til en liden Mulkt (siden jeg i Henseende til min store Fattigdom ej formaar at give mere) 4 Mark til Sognets fattige, som min Sognepræst uddeler til de mest trængende og nødlidende. Samme min Revers og Forpligt har jeg og til et Bevis paa, at jeg næst Guds Hjælp vil holde den ubrødelig, i Smørum Herreds gejstlige Justitsprotokol med egen Haand skrevet og underskrevet, og det utvungen og uden mindste Vold eller Magt at være nødt dertil i Provstens Peder Dorscheus og Præsten Jens Palludans Overværelse.

Sengeløse Præstegaard, 21. Okt. 1744.

Jonas Hielm.

—1748 endte Degnen sit sørgelige Liv.